

Aalscholver *Phalacrocorax carbo*, een nieuwe broedvogel voor Voorne

Cormorant *Phalacrocorax carbo*, a new breeding bird of Voorne

L. BAKKER & C. M. LOK

Vroeger was de Aalscholver in ZW-Nederland een talrijke broedvogel die in kolonies bij plas- sen en grote rivieren voorkwam (Thijssse 1937, Kortlandt 1942). Waarschijnlijk als gevolg van waterverontreiniging verdween de soort in 1960 als broedvogel uit de streek en ook buiten de broedtijd ging sindsdien het aantal Aalschol- vers daar sterk achteruit (Coomans de Ruiter 1966). Rond 1970 vond er echter een kentering plaats en verscheen de Aalscholver weer op tal van plaatsen, waaronder het Haringvliet en de Gre- velingen (Ouweneel 1977, Beijersbergen & van den Berg 1980). Ook in het kustgebied van Voorne werd de soort steeds vaker gezien en in 1984 werd met succes gebroed bij het Brede Water in de duinen van Voorne (figuur 1). Dit artikel beschrijft de ontwikkeling rond het Bre- de Water en gaat in op het gebruik van de omlig- gende visgronden.

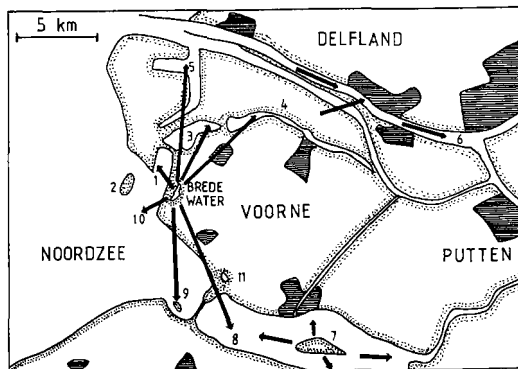
Methode

Vanaf begin 1983 werden regelmatig kort voor de avondschemering de bij het Brede Water overnachtende Aalschol- vers geteld. Dit gebeur- de met een 25x telescoop vanaf een uitkijkpost ten oosten van het meer, waar er een goed zicht was op de slaapplek. Ook de meeste nesten werden hier vandaan geteld. Daarnaast kregen ook voedselvlu- chten en andere verplaatsingen de aandacht en werd geprobeerd de vogels per auto naar het voedselgebied te volgen. Ook werd een beeld gevormd van het aantalsverloop in de omliggende foerageergebieden aan de hand van KNNV-tellingen en losse waarnemin- gen.

Voorkomen op het Brede Water

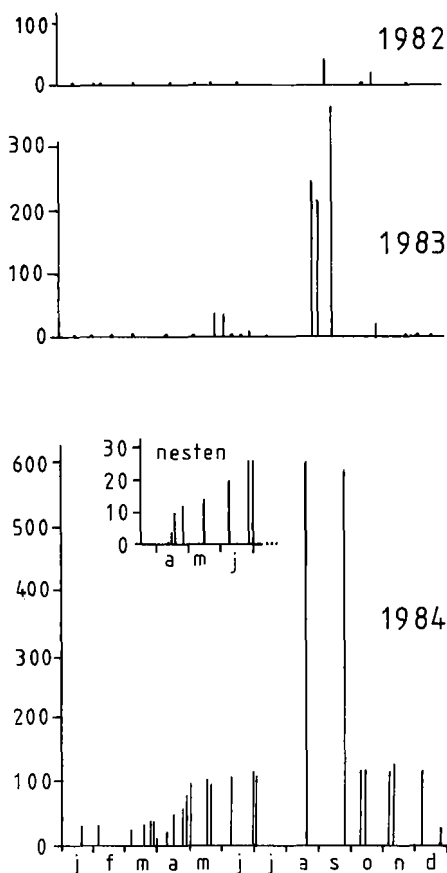
Uit de jaren zestig en zeventig zijn van het Bre- de Water slechts enkele waarnemingen van pleisterende Aalschol- vers bekend zodat wij kun- nen aannemen dat de soort toen slechts inciden-

teel en in zeer klein aantal dit duinmeer bezocht. Sinds 1982 is er een plotselinge toename in het aantal waarnemingen en in de zomer van 1983 werd voor het eerst geconstateerd dat het Brede Water door enige honderden Aalschol- vers als slaapplek werd gebruikt (figuur 2). De vogels sliepen daar in *c.* 10 meter hoge elzen en wilgen aan de rand van het meer en op de eilandjes. In 1984 was er een verdere toename en werd het meer gedurende het volle jaar als slaapplek ge- bruikt, waarbij de aantallen tijdens de (na)zo- merpiek opliepen tot 600 vogels. Meer dan de helft van de vogels bestond zowel tijdens als na het broedseizoen uit onvolwassen vogels. Op 23 augustus 1984 werd een vogel waargenomen die blijkens zijn kleur- ring als nestjong geringd was bij de Brændegårdssø, Denemarken. Een soort- gelijk geringde vogel werd op 27 oktober 1983 op de naburige Westplaat gezien. Vogels met kleurringen uit de Oostvaardersplassen zijn tot nu toe nog niet waargenomen.

Figuur 1. Situatieschets van het kustgebied van Voorne; pij- len geven de ochtendvluchten naar de visgronden aan. Coastal area of Voorne; arrows indicate morning flights from roosts to feeding grounds.

(1) Westplaat; (2) Hinderplaat; (3) Oostvoornse Meer (zout, salt); (4) Brielse Meer (zoet, fresh); (5) Beerkanaal; (6) Scheur; (7) Slijkplaat; (8) Scheelhoek; (9) Kwade Hoek; (10) Groene Punt.

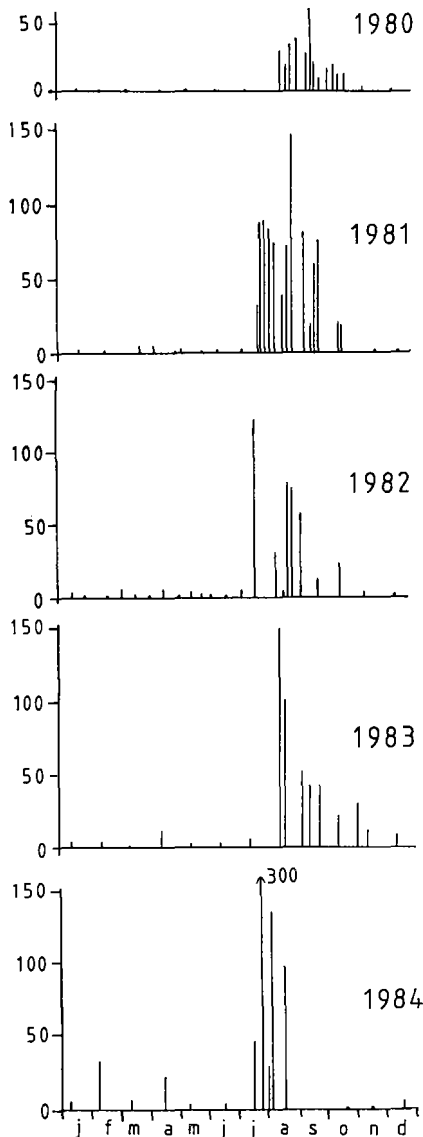

Figuur 2. Aantalsverloop van overnachtende Aalscholvers op het Brede Water; inzet: aantal nesten in 1984. *Numbers of roosting Cormorants at lake Brede Water; insert: numbers of nests in 1984.*

De eerste aanwijzingen voor een broedpoging vormden de waarnemingen van baltsgedrag door met takken slepende vogels in augustus 1983 en in maart 1984. Een definitief bewijs werd verkregen toen op 9 april 1984 het eerste nest werd gesignaleerd. De aanbouw van nesten duurde daarna voort tot in juni, toen in totaal 26 nesten werden geteld (figuur 2). In augustus werden naast nesten met één tot drie bijna vliegvlugge jongen ook verschillende bedelende, pas uitgevlogen vogels waargenomen.

Na het broedseizoen bleven de Aalscholvers in het Brede Water overnachten totdat tijdens de vorst van januari 1985 de kolonie werd verlaten. Wel bleven enkele tientallen Aalscholvers in de streek overwinteren waarbij op zee voor de kust van Voorne en in wakken op het Haringvliet en het Spui werd gevist. Vondsten van enige omgekomen onvolwassen vogels zouden op een verhoogde sterfte van deze leeftijdsgroep in deze periode kunnen duiden.

Na de vorst duurde het tot half maart 1985 voordat het eerste tiental Aalscholvers op het Brede Water verscheen, maar daarna volgde een snelle toename tot bijna 500 vogels begin mei. Vrijwel onmiddellijk na aankomst werd met de nestbouw begonnen en op 22 maart — 18 dagen eerder dan het jaar ervoor — werd het eerste nest vastgesteld. Op 18 mei werden 195 nesten geteld zodat de kolonie ten opzichte van 1984 minstens verzevenvoudigd was. Evenals in 1984 was er weer een aantal onvolwassen vogels aanwezig waarbij het aantal vogels in het tweede kalenderjaar in het voorjaar c. 20% van het totaal aantal Aalscholvers bedroeg.

Figuur 3. Aantallen Aalscholvers op de Westplaat. *Numbers of Cormorants at the Westplaat.*

Voedselgebieden

Uit de waarnemingen van voedselvluchten blijkt dat de Aalscholvers van het Brede Water een groot aantal visgronden met vooral zout water bezoeken (figuur 1). Daarbij vliegen de vogels 's morgens in westelijke, noordelijke of zuidelijke richtingen om enige kilometers uit de kust op zee te gaan vissen. Rustende Aalscholvers worden daar waargenomen op de Kwade Hoek, op de in zee liggende bunkers bij de Groene Punt of op de zandplaten bij de Westplaat (figuur 3, tabel 1). Ook wordt gevist in het Beerkanaal en naburige havens, de Nieuwe Waterweg, het Oostvoornse Meer en het Haringvliet (tabel 1). In het binnenland van Voorne-Putten worden slechts incidenteel vissende Aalscholvers waargenomen, zoals op het Meertje de Waal en diverse watergangen bij Rockanje en op de Bernisse. Opmerkelijk is dat ook het Quackjeswater met een kolonie van 100 paar Blauwe Reiger *Ardea cinerea* maar weinig Aalscholvers trekt, terwijl bekend is dat Aalscholvers zich bij voorkeur vestigen in reigerkolonies (Hansen 1980).

Het was niet altijd mogelijk de vogels tot het einde van de voedselvluchten te volgen. Het zou daarom kunnen dat een groter gebied wordt bestreken dan in figuur 1 is aangegeven. Zo is niet bekend of de Aalscholvers van het Brede Water het Haringvliet verder dan de Slijkplaat of de Nieuwe Waterweg verder dan Vlaardingingen binnendringen.

Discussie

De vestiging van de Aalscholver in het kustgebied van Voorne volgde op een uitbreiding van

Tabel 1. Jaarmaxima van verblijvende Aalscholvers. *Yearly peak numbers of the Cormorant.*

Gebied Area	1976-80	1981	1982	1983	1984
Brede Water	1	1	15	240	600
Quackjeswater	3	2	3	3	3
Westplaat	72	90	123	149	300
Brielse Meer	2	12	12	53	39
Oostvoornse Meer	5	3	8	30	60
Nieuwe Waterweg & Scheur	3	3	3	8	45
Beerkanaal e.o.	30	40	19	30	35

de soort in geheel Nederland, waarbij niet alleen het aantal vogels maar ook het aantal broedplaatsen is toegenomen (Rooth 1985). Binnen Nederland neemt de kolonie van Voorne een speciale plaats in doordat de Aalscholvers hier evenals de Deense vogels maar in tegenstelling tot die van de andere Nederlandse broedplaatsen, vooral op zout water foerageren. Het Voornse kustgebied is zeer geschikt als foerageergebied door de aanwezigheid van voldoende visgronden met ondiep water en veel mogelijkheden om te rusten of te drogen op zandplaten, palen etc. Het Oostvoornse en Brielse Meer zijn in verband met de intensieve recreatie (surfen) niet altijd bruikbaar als voedselgebied. De havens op de Maasvlakte bieden op drukke dagen uitwijkmogelijkheden, maar daar is altijd het gevaar van vervuiling aanwezig. De meeste rustplaatsen in het kustgebied van Voorne zijn minder geschikt als slaapplek doordat zij vaak met vloed onderlopen, niet zonder storing zijn of onvoldoende plaats hebben voor grote aantallen Aalscholvers. Het Brede Water daarentegen biedt door zijn rustige ligging en de aanwezig-

Nestelende Aalscholvers op het Brede Water, Voorne, 21 april 1985 (Martin Lok). *Nesting Cormorants Phalacrocorax carbo at the Brede Water, Voorne, Zuid-Holland.*

heid van hoge bomen op eilandjes volop gelegenheid tot overnachten en ook nestelen. De aanwezigheid van voldoende hoge bomen bij het Brede Water dateert van de laatste decennia en het ontbreken van geschikte nestgelegenheid kan één van de verklaringen zijn waarom vroeger de Aalscholver op Voorne niet broedde.

De vestiging op Voorne kwam niet geheel onverwacht. De Aalscholver had zich in 1978 al in de Dordtse Biesbosch gevestigd (Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland 1981) en Lebrecht (1982) noemde de nabijgelegen Spuimond en Scheelhoek als mogelijke vestigingsplaatsen. Gezien het succes van de broedpoging bij het Brede Water, de toename van de Aalscholver in Nederland en de aanwezigheid in de broedtijd van veel onvolwassen vogels mag gehoopt worden op een verdere groei van de kolonie en dus op herkolonisatie van ZW-Nederland

Dankzegging Graag danken wij de leden van de Vogelwerkgroep van de KNNV-Voorne voor het beschikbaar stellen van gegevens.

Mededeling Vogelwerkgroep KNNV-Voorne nr 40

Summary

Probably in consequence of river pollution the Cormorant disappeared in 1960 as a breeding bird from the SW. Netherlands. Also as a non-breeding visitor it decreased markedly during 1955-70. Since 1970, the number of Cormorants has increased and in 1984 a colony of 26 nests was established at the Brede Water, a lake in the dunes of Voorne. In 1985, the birds returned in larger numbers and at least 195 nests were

counted. In contrast to other Dutch colonies, where the species feeds almost exclusively at fresh water, the birds of the Brede Water prefer to fish at sea. In addition, harbours, fresh and salt water lakes, and rivers are visited. In most feeding areas, peak numbers occur in August. The majority of the birds then consists of immatures. One of them was ringed as a nestling at Brændegårdssø, Denmark.

Literatuur

- BEIJERSBERGEN J. & VAN DEN BERG A. 1980. De Grevelingen. Kerckebosch, Zeist.
- COOMANS DE RUITER L. 1966. De Aalscholver, *Phalacrocorax carbo sinensis* (Shaw & Nodder) als broedvogel in Nederland, in vergelijking met andere Westeuropese landen. *Limosa* 39: 187-212.
- HANSEN K. 1980. Skarven. Skarv, Holte.
- KORTLANDT A. 1942. Levensloop, samenstelling en structuur der Nederlandse aalscholverbekvolking. *Ardea* 31: 175-280.
- LEBRET T. 1982. Bomen voor de Aalscholvers in het Deltagebied. *Vogels* (10) 2: 131-132.
- OUWENEEL G. L. 1977. De toename van de Aalscholver *Phalacrocorax carbo* op het Hollandsch Diep Haringvliet. *Limosa* 50: 1-5.
- ROOTH J. 1985. Recente ontwikkelingen van de broedpopulatie van de Aalscholver *Phalacrocorax carbo*. *Limosa* 58: 162-163.
- THIJSSSE J. P. 1937. Waar wij wonen. Verkade, Zaandam.
- VOGELWERKGROEP AVIFAUNA WEST-NEDERLAND 1981. Randstad en broedvogels. Gianotten, Tilburg.

L. Bakker & C. M. Lok, Prunuslaan 14, 3235 VL Rockanje

Aanvaard 30 juni 1985